

Gamla och nya växter

ULLAS ARNE ANDERSSON

Många växter, som gick att finna för omkring etthundra år sedan, kan idag betraktas som försvunna i vår flora. De stora våtmarkerna som vi idag kallar Rannmyren och Kulånisänget har blivit utdikade och uppodlade. Båda hade varit hackslogar eller bara beteshagar på den tiden. Många av växterna, som fanns i markerna där, kom bort och istället tillkom nya, som var bra på sitt sätt och gav mera foder till djuren. De områden som blev odlade då, kan ha bidragit till att fåbodväsendet användes allt mindre och så småningom dog ut 20-30 år in på förra århundradet. De mest avlägsna fåbodarna användes ju inte så lång tid varje sommar och det kan ha att göra med att det var svårt och tog tid att frakta varor dit och hem igen.

På 1950-talet gjordes en invallning av myrområdet mellan Söderviken och Norrviken, som inte blev till någon nytta. Där pågick en betydande våtmarksslätter för hundra år sedan. Före utdikningen fanns där rikligt med fågel och växter.

Ett flertal av växterna har inte anpassat sig till nutiden. Några är redan svåra att hitta.

Majviva var vanlig då. Den finns än, men i betydligt mindre antal. Ängsgentiana och fältgentiana växte där lien slagit gräset

på gårdar och vägkanter. De växte för inte så länge sedan i en del av Björka. Brudsporre växte i hackslogarna. Den kan hittas än på några platser. Slogarna där lien gick fram finns knappast idag. Backsmörblomman hör till de kalkrika och torrare markerna. Den kan hittas på flera håll än men i mindre antal än förut

Vi har också fått flera växter, som ger oss en hel del onödigt arbete: åkertistel, maskrosor, knölklocka, revsmörblomma, skogsnäva, svinmålla, brännässla, åkerfräken, kirskål, ängshaverrot, kvickrot och några till. Flera av de här uppräknade går att ha i sallader eller torka och koka te på.

Tillfälliga växter

Några växter som är här tillfälligt och som kommer och går, är lönnmålla, svinamarant, blåusern, trollsmultron, sprängört, blåeld, skogsklocka, hässleklocka, skelört, nickskära och bitter-skråp.

Vår flora

Några växter som fanns för hundratalet år sen är slättergubbe, bolmört, dyört, lindådra, sanddådra, rödlånke, fyrling, råglosta, åkerkösa, gullklöver, sminkrot, blåsuga, ävjebrodd och åkerkulla. De är nämnda i Carl Gustaf Färjes bok »Sollerö flora«, men de är nog svåra att finna idag.

Svalört, aklejruta, trädgårdsnattviol, tuvbräcka, gullpudra, penningblad, blågull, besksöta, stor blåklocka, dvärgvårlök är några av de blommor som funnits här i många år, men är inte nämnda i boken.

Intressanta växter

Det finns en del växter här som väckt ett visst intresse bland botanister och som även fått besök av doktorander för sina avhandlingar. Den flikbladiga alen, »*Alnus incana semipinata*«, som Bälter Anders fann på en hackslog i Björka har fått många besök. Han flyttade två skott, ett till gården i Björka och ett hem

till ön. Alen i Björka växer än. Från den har skott tagits och planterats på flera forskningsgårdar inom landet. På granngårdarna i Björka har man också planterat flera träd, så folket i den gårds-
klasen vet om att vakta dem.

Andra växter som fått besök

Bitterskråp kunde ses några år i Kliktenområdet innan den försvann.

Lundkovall kom troligen med granplantor till fröodlingen och där finns några kvar än.

Aklejruta på Lefsnes hann blomma flera år innan den blev bortplockad.

Trollsmultron vid vägen mot Mora. De togs bort vid ombyggnad av vägen.

Tibast finns här och var på skogen. Den har nu hittats även här på ön.

Trolldruva, mosippa och skogsfru kan med lite tur hittas borta vid Säxberget.

Orkidéer

Fyra olika orkidéer går att finna på en inte allt för stor yta i Björka. Vid Norrviken har antalet orkidéer väckt stor uppmärksamhet. Där går många växtintresserade vid midsommartiden.

Böcker

Solleröns växter finns beskrivna i många böcker.

I boken »Siljan« av Karl-Erik Forsslund nämner han ett kalkstensbrott väster om Prästgården där det finns ett antal växter. Namnen är de gamla på växterna, men det går att finna nutidens namn på internet.

I John Frödins bok »Siljansområdets fåbodbygd« är några nämnda. Om tätört, säger han att den använts till att göra långmjölk i fåbodarna.

Carl von Linné var i Mora 8 juli 1715, men besökte aldrig

Sollerön. Han har då noterat att man på Sollerön gör båtar, men nämner inget mer. Dagen efter går hans färd mot Älvdalen, då en tur upp på Gopshusberget görs. Där ser han Sollerö kapell och Esundsberget - Gesundaberget, ”ett mäktigt berg” skriver han.

År 1966 kom C. G. Färjes bok »Sollerö flora«. Det är den bok som utförligast beskriver vad som växer inom socknen. 450 arter är noterade i boken, men då saknar han ett 40-tal, som borde finnas här och som finns i grannsocknarna. Där är arter, som är vanligare hos oss som gulmåra, fyrkantig johannesört och rödklint.

I den första »Moraboken«, som utgavs 1984, gjorde Länsskogvaktare Arne Granerot en genomgång av de växter som finns inom kommunen. Här i socknen anser han att det finns omkring 490 arter och nämner flera berg med sydslutningar där en riklig flora finns.

Vid en genomgång av de noteringar till den Dalaflorea, som ska komma snart, kan vi räkna med att med de arter som finns i den och med det som finns antecknat i övrigt, torde det finnas omkring 530 arter i socknen.

Färje gjorde i sin bok en lista med dialektala namn som kanske kan vara intressant att lära sig.

Daldukkor. Foto: Ullas Arne

Aldär	Al	<i>Alnus incana</i>
Björnk	Björk	<i>Betula alba</i>
Blåbljom	Skogsnäva	<i>Geranium silvaticum</i>
Bukkblad	Ekorrbar	<i>Maianthemum bifolium</i>
Dalduka	Smörboll	<i>Trollus europaeus</i>
Djetbersbåssk	Brakved	<i>Frangula alnus</i>
Djetfåss	Skvattram	<i>Rhododendron tomentosum</i>
Dritrot	Blodrot	<i>Potentilla erecta</i>
Dummbär	Maskrosor	<i>Taraxacum fl. arter</i>
Finggärbor	Blålockor	<i>Campanula fl. arter</i>
Flussmjölsstråttär	Lummerax	<i>Lycopodium fl. arter</i>
Frjådaslov	Dvärgbjörk	<i>Betula nana</i>
Fällber	Hallon	<i>Rubus idaeus</i>
Golbljom	Åkerkål	<i>fl.arterCruciferae fl. arter</i>
Gukkubljom	Harsyra	<i>Oxalis acetosella</i>
Inmjok	Mjölkört	<i>Epilobium angustifolium</i>
Knättjor	Smällglim	<i>Silene vulgaris</i>
Krågåbljom	Prästkrage	<i>Leucanthemum vulgare</i>
Lili	Liljekonvalj	<i>Convallaria majalis</i>
Linndjber	Lingon	<i>Vaccinium vitis idaea</i>
Mismårsbljom	Smörblommor	<i>Ranunculus fl. arter</i>
Mjölinng	Ängs- o. skogskovall	<i>Melampyrum pratense o silvaticum</i>
Mjölumbtupp	Humleblomster	<i>Geum rivale</i>
Måisgras	Kråkvicker	<i>Vicia cracca</i>
Rakkber	Odon	<i>Vaccinium uliginosum</i>
Rodbljom	Majviva	<i>Primula farinosa</i>
Ryntatjosl	Daggkåpor	<i>Alchemilla fl. arter</i>
Seldär	Sälg	<i>Salix caprea</i>
Skopbljom	Kabbeleka	<i>Caltha palustris</i>
Smulltärber	Smultron	<i>Fragaria vesca</i>
Stingslär	Tistlar	<i>Circium fl. arter</i>

Stjyrbljom	Tätört	Pinguicula vulgaris
Tjölåtupp	Mosippa	Anemona vernalis
Tobaksbljom	Rölleka	Acillea millefolium
Trjoskor	Näckros / vattenklöver	Menyanthes el. Nuphar
Tågber	Stenbär	Rubus saxatilis
Täjsbasst	Tibast	Daphne mezereum
Törnber	Nypon	Rosa canina
Varrgbåssk	Olvon	Viburnum opulus
Värmgras	Ormbunkar fl. arter	Polypodiaceae fl. arter
Väggläisbåssk	Libbstikka	Levisticum officinale
Åpålld	Äppelträd	Pyrus malus
Äggbåssk	Hägg	Prunus padus
Ällsöt	Stensöta	Polypodium vulgare
Ärrä	Nyckelblomster	Orchis maculata

Skopbljomär. Foto: Ullas Arne

Ällsöt. Foto: Ullas Arne

Förändringar

Många växter kommer och stannar en tid, några kan bli kvar, men många försvinner.

De senaste åren har en stor förändring skett med markerna. Mängder av åkrar överges och en del bebyggs med villor. När sämre tider kommer, kan åkrar som förbuskats odlas upp på nytt. Marken där villor byggts, ofta på den bästa jordbruksmarken, är förlorad för framtiden.

Hackslogarna som fanns runt hela ön och i de närmaste fåbodarna för hundratalet år sedan är idag borta. Där har gran, tall, björk och andra lövträd av olika arter tagit över. Alla de fina vyer som kunde ses på den tiden, finns nu endast på vykort och i fotoalbum.

Ullas Arne Andersson